

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

فرہنگ مختصر دینگریج

دراویڑ ریجنیو شیلہ - مسعود حسین شاہ پوری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرهنگ مصرف در سفر حج

نویسنده:

داود رجبی نیا

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	فرهنگ مصرف در سفر حج
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۱۲	دیباچه
۱۷	اسراف و تبذیر
۱۷	اشاره
۱۷	۱. معنای اسراف و تبذیر
۱۸	۲. نکوهش اسراف و تبذیر در قرآن و سنت
۲۲	۳. زمینه‌های اسراف
۲۲	الف) آب
۲۷	ب) برق
۳۱	ج) خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها
۳۶	د) نان
۳۸	ه) پوشاک
۴۳	و) تشریفات
۵۲	ز) اسراف در استفاده از وسایل
۵۳	ح) اسراف در وقت (مدیریت زمان)
۵۶	ط) وسیله نقلیه
۶۴	کتاب‌نامه
۶۷	درباره مرکز

فرهنگ مصرف در سفر حج

مشخصات کتاب

- سرشناسه: رجیبی‌نیا، داود، ۱۳۴۷ -
 عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ مصرف در سفر حج / داود رجیبی‌نیا، محمدحسن مظفری.
 مشخصات نشر: تهران: مشعر، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری: ۵۹ ص.؛ ۲۱.۵ × ۱۱ س.م.
 شابک: ۵۵۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۲۰۷-۳-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فاپا (چاپ پنجم)
 یادداشت: چاپ پنجم.
 یادداشت: کتابنامه: ص. [۵۷] - ۵۹؛ همچنین به صورت زیر نویس.
 موضوع: حج -- مطالب گونه‌گون
 موضوع: اسراف -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 موضوع: مصرف -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 شناسه افزوده: مظفری، محمدحسین، ۱۳۳۹ -
 رده بندی کنگره: BP۱۸۸/۸/۲۴۴ر/۴ ۱۳۹۱
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۹۲۴۸۰
 ص: ۱

اشاره

ص: ۷

دبیاچه

رهبر بزرگوار انقلاب اسلامی در پیام نوروزی امسال (۱۳۸۸) در باره گرایش ایرانیان به «تجمل گرایی»، «رفاه زدگی» و استفاده نادرست آنان از امکانات آشکارا می‌فرماید:

ما در زمینه مصرف، در زمینه هزینه کردن منابع مالی کشور که به وسیله خود ما و به وسیله همه برادران هم‌میهن ما و به وسیله مسئولان کشور با زحمت زیاد به وجود می‌آید دچار نوعی بی‌توجهی هستیم.

بنابراین، الگوی مصرف را باید اصلاح کرد و این بهینه‌سازی مصرف در وضع ویژه‌ای مانند سفر معنوی حج مهم‌تر است؛ زیرا حاجیان و زائران ایرانی خانه خدا و مسجد پیامبر(ص) نمایندگان مکتب اهل بیت و الگوی اخلاقی و اقتصادی دیگر مسلمانان شمرده می‌شوند و مصرف زدگی یا مصرف نامعقول آنان از کالاها، ریخت‌وپاش، اسراف و

ص: ۸

بی توجهی شان به ارزش های فرهنگی و اجتماعی مانند قناعت و گرایش آنان به تن پروری، پی آمدهای ناگوار و زیان باری برای نظام اسلامی دارد. زائری که از ویژگی «تقدیر در معیشت» (۱) و «تدبیر در مصرف» برخوردار نیست، به این آیه کریمه قرآن جامه عمل نمی پوشد: (كُلُوا مِمَّنْ طَيِّبَاتٍ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ)؛ «بخورید از روزی های پاکیزه ای که به شما داده ایم و در آن طغیان نکنید.» (طه: ۸۱) و از این هشدار خداوند نمی هراسد: (أَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)؛ «و مسرفان اهل آتشند.» (غافر: ۴۳)

همچنین این فرموده امام صادق (ع) را به گوش جان نمی شنود: «از کمالات مؤمن تقدیر در معیشت است.» (۲) حاجیان و زائران محترم همواره این سفارش رسول الله (ص) را باید در یاد داشته باشند:

از اسراف در مال و خرج زندگی پرهیزید و هرگز جانب اعتدال را رها نکنید. (۳) زائر به این اصل باید توجه کند که اسلام، انسان را از اسراف در مصرف پرهیز می دهد، اما از سخت گیری

۱- اندازه نگه داشتن دخل و خرج زندگی

۲- محمد بن حسن طوسی، امالی، ص ۶۶۶

۳- محمدرضا حکیمی، الحیاه، ج ۴، ص ۲۰۴.

ص: ۹

نیز بازش می‌دارد و میانه روی را برمی‌گزیند؛ زیرا پیمودن راه کمال و دست‌یابی به هدف آفرینش، تنها با میانه‌روی در همه زمینه‌های زندگی امکان‌پذیر است. حاجی و زائر، «مناعت طبع» و «عزت نفس» شایسته‌اش را به همه باید بنمایاند و نمونه برجسته این سخن امام علی(ع) باشد:

هیچ گنجی بی‌نیازکننده‌تر از قناعت و هیچ مالی در فقرزدایی، از بین برنده‌تر از رضایت دادن به روزی نیست و کسی که به اندازه کفایت از دنیا بهره‌مند باشد، به آسایش دست می‌یابد و آسوده‌خاطر می‌گردد در حالی که دنیاپرستی کلید دشواری و مرکب رنج و گرفتاری است. (۱) توجه به این آموزه‌ها موجب می‌شود که بازار دل‌ها در سفرهای روحانی، با متاع‌های ارزش‌مند میانه‌روی، قناعت، عزت نفس و مناعت طبع رونق گیرد و زائر بدون توجه به بازار پرفریب کالاها و زرق و برق‌ها، به صفای باطن و کمال روحی و معنوی خود پردازد؛ چنان که مسافران سرزمین وحی و عتبات نیز همواره برای به دست آوردن ره‌آورد زیارتی مقبول می‌کوشند تا در این سفر نورانی به میانه‌روی خوکنند و این سخن حضرت امام راحل را از یاد نبرند:

مبادا این سفر را سفر تجارت قرار بدهید و امور تجارتي در این سفر مطرح باشد پیشتان، چه آقایان اهل علم و چه کاروان‌ها و چه رؤسای کاروان‌ها و چه سائر حجاج. سفر، سفر الی الله است نه سفر به سوی دنیا، آلوده به دنیا نکنید این سفر الهی را. (۲) «فرهنگ مصرف در حج»، پس از نگارش اولیه در اختیار دو نفر از روحانیون محقق و مجرب قرار گرفت تا از اندوخته‌های علمی و تجربی خود به غنای مجموعه بیفزایند. این بزرگواران نیز آنچه که در گنجینه تجارب و معلومات خود داشتند، به محتوای کار افزودند تا این مجموعه مورد استفاده بیشتر زائران قرار گیرد. بی‌شک اگر نبود تلاش علمی جناب حجت الاسلام و المسلمین

۱- سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، حکمت ۳۷۱

۲- از سخنان امام خمینی در جمع روحانیان و مدیران کاروان‌های حج (۸/ ۷/ ۵۸). ر. ک: صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۷۵.

ص: ۱۰

محمدحسن مظهري و جناب حجت الاسلام و المسلمین داود رجبی نیا، شکوفه‌های نوشتار حاضر به بار نمی نشست. بنابراین، شایسته است ضمن سپاس از آنان، از جناب آقای حسین بهرامیان در بازبینی اثر و جناب آقای فردوسی مشهدی در ویرایش اثر سپاس‌گزاری و اجر همه آنان را به خداوند منان حواله نمایم.

انه ولی التوفیق

مرکز تحقیقات حج

ص: ۱۲

اسراف و تبذیر

اشاره

در آموزه‌های دینی اسراف، اتلاف، تجمل‌گرایی و رفاه‌زدگی از مصرف‌های ناپسند(منهیات) به شمار رفته و کسی که در بهره‌گیری از مواهب الهی پا را از چارچوب میانه روی فراتر می‌نهد، به سختی نکوهش شده است.

۱. معنای اسراف و تبذیر

«اسراف» به معنای تجاوز از حد در کارهاست، اما بیشتر درباره هزینه‌ها و خرج‌ها به کار می‌رود. اسراف از دید قرآن آشکارا در برابر تنگ گرفتن و سخت‌گیری

ص: ۱۳

است. (۱) «تبذیر» به معنای پاشیدن دانه است، اما تنها درباره کار انسانی به کار می‌رود که اموالش را غیر منطقی و مفسدانه مصرف می‌کند و معادل آن در فارسی امروز «ریخت‌وپاش» یا «ولخرجی» است؛ بنابراین، صرف مال اندک نیز در غیر موردش تبذیر است ولی صرف مال بسیار در موردش تبذیر نیست.

امام صادق(ع) در پاسخ به پرسشی درباره آیه(و لا تُبذِرْ تَبذیراً) فرمود:

کسی که در غیر راه اطاعت فرمان خدا مالی انفاق کند، تبذیرکننده است و کسی که در راه خدا انفاق کند، میانه‌رو است. (۲) بنابراین، اسراف کمابیش در معنای تبذیر به کار می‌رود، اما اسراف، زیاده‌روی در مصرف و تبذیر، از میان بردن(اتلاف) مال است. هم‌چنین اسراف درباره همه رفتارهای آدمی و تبذیر تنها درباره کارهای مالی او به کار می‌رود.

۲. نکوهش اسراف و تبذیر در قرآن و سنت

گاهی اسراف و تبذیر در یک معنا به کار می‌روند.

۱- فرقان:

۲- ر. ک: محمد محسن فیض کاشانی، تفسیر صافی ذیل آیه سوره اسراء.

ص: ۱۴

چنان که علی (ع) می‌فرماید:

آگاه باشید صرف کردن مال در غیر مورد استحقاق، تبذیر و اسراف است، [ممکن است] این عمل انسان را در دنیا بلند مرتبه کند، اما در آخرت پست و حقیر خواهد کرد؛ در نظر توده مردم ممکن است سبب اکرام گردد، اما در پیشگاه خداوند موجب سقوط مقام انسان خواهد شد. (۱) آن حضرت در کلامی دیگر می‌فرماید: «شرافت‌مندترین عمل پرهیز از اسراف و تبذیر است.» (۲)

«تبذیر» و «اسراف» در اینجا یک معنا دارند. آن حضرت همچنین می‌فرماید:

عَلَيْكَ بِتَرْكِ التَّبْذِيرِ وَالْإِسْرَافِ وَالتَّخَلُّقِ بِالْعَدْلِ وَالْإِنصَافِ.

(۳) تبذیر و اسراف را ترک کن و به خصلت عدل و

۱- سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه

۲- عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج، ص

۳- همان، ج، ص.

ص: ۱۵

انصاف متصف باش.

بنابراین، اسراف و تبذیر از دید اسلام بسیار ناپسند است و افزون بر اینکه عیب بزرگی برای انسان و بلایی اجتماعی به شمار می‌رود، انسان‌های مستمند و ضعیف را نیز از نعمت‌های خداوند محروم می‌سازد. بی‌گمان، نعمت‌ها و مواهب موجود در کره زمین مشروط به اینکه بیهوده از میان نرود، برای ساکنانش بس است و باید بدون افراط و تفریط از آنها بهره برد در غیر این صورت، این مواهب آنچنان فراوان و نامحدود نیست که با بهره‌گیری نادرست، آسیب‌پذیر نباشد. از این رو، اسراف و تبذیر عده‌ای از مردم در جایی از زمین، موجب محرومیت مردمان جای دیگری یا اسراف و تبذیر نسل امروز باعث محرومیت نسل‌های آینده می‌شود.

اسلام پیش از اینکه دانش‌مندان به این مسأله پی ببرند که جمعیت بشر، زودتر از مواد غذایی افزایش می‌یابد و پیش از اینکه آینده‌ای نگران‌کننده، زندگی سخت و فقر پایدار برای بشر پیش‌بینی بشود، به آدمیان درباره بهره‌گیری از مواهب الهی هشدار و آنان را از اسراف و تبذیر پرهیز داده بود.

قرآن مجید در آیات فراوانی از مسرفان به بدی یاد

ص: ۱۶

می‌کند: (وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ)؛ «ولی اسراف نکنید که خدا مسرفان را دوست نمی‌دارد.» (اعراف: ۳۱)

پیامبر خدا (ص) از راهی می‌گذشت و یکی از یارانش به نام سعد وضو می‌گرفت و بیش از اندازه نیازش آب مصرف می‌کرد. پیامبر فرمود: ای سعد! چرا اسراف می‌کنی؟ او عرض کرد: آیا در آب وضو نیز اسراف هست؟ پیامبر فرمود: «آری هر چند در کنار نهر جاری باشی». (۱) علی (ع) نیز می‌فرماید:

اسرافگر سه نشانه دارد: آنچه می‌خورد در خور وی نیست. لباسی می‌پوشد که شایسته او نیست و کالایی می‌خرد که زینده وی نیست. (۲) در سخن دیگری می‌فرماید: «بالا تر از کفاف اسراف

۱- به نقل از تفسیر صافی، ذیل آیه سوره اسراء؛ همین سخن از امام صادق ۷ نیز نقل شده است. ر. ک: ابونصر محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر عیاشی، ج، ص

۲- محمد بن علی بابویه قمی، خصال، ج، ص ۹۸؛ محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج، ص.

ص: ۱۷

است.» (۱) «کفاف» به اندازه‌ای از مال می‌گویند که برای هزینه زندگی انسان و خانواده‌اش در چارچوب میانه‌روی بس و خرج کردن بیش از آن اسراف است. پس هر کس از مال خود تنها به اندازه کفاف باید خرج کند. آن حضرت هم‌چنین می‌فرماید: «سَبَبُ الْفَقْرِ الْاِسْرَافُ» (۲)؛ «سبب فقر و گرسنگی [جامعه] اسراف است.» هم‌چنین در کلام دیگری می‌فرماید:

اسراف را واگذار؛ زیرا جود و بخشش اسراف‌کننده پسندیده نیست و اگر به سبب اسراف فقیر گردد، قابل ترحم نمی‌باشد. (۳)

۳. زمینه‌های اسراف

الف) آب

قرآن مجید درباره زندگی بخشی آب می‌فرماید:

(وَ أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ) (لقمان: ۱۰)
و از آسمان آبی نازل کردیم و به وسیله آن در روی

۱- غرر الحکم و دررالکلم، ج، ص، ح

۲- همان، ج، ص

۳- همان، ص.

ص: ۱۸

زمین انواع گوناگونی از جفت‌های گیاهان پرارزش رویانندیم.

این آیه می‌رساند آب، اساس خلقت و هستی همه موجودات است.

آیه دیگر، زندگی زمینی را از پی آمدهای آب برمی‌شمرد:

(وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا) (نحل: ۶۵)

خداوند از آسمان، آبی فرستاد و زمین را، پس از آنکه مرده بود، حیات بخشید.

در آیه‌ای دیگر می‌خوانیم: (وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا)؛ «و از آسمان آبی پاک‌کننده نازل کردیم.» (فرقان: ۴۸)

با توجه به اهمیت آب در زندگی موجودات و به ویژه انسان‌ها، بزرگان دین از اسراف و زیاده‌روی در مصرف آن، به شدت نهی کرده‌اند:

امام صادق (ع) می‌فرماید: کم‌ترین درجه اسراف، ریختن آب اضافی، پوشیدن لباس میهمانی در منزل و

ص: ۱۹

دور انداختن هسته خرماست. (۱) اگر دور ریختن مانده آب اسراف باشد، پس بی‌گمان باز گذاشتن شیر آب و به هدر دادن آن، اسراف شمرده می‌شود و از دید زیان رساندن به جامعه و بیت‌المال، حرام است. امام خمینی (قدس سره) در این باره می‌فرماید: «زیاده‌روی در مصرف آب حرام است و موجب ضمان می‌گردد».

اسراف و زیاده‌روی در مصرف آب، موجب زیان دیدن مردم و جامعه می‌شود؛ زیرا این نعمت بزرگ از آن همه است و هنگامی که افرادی از آب سالم محرومند، اسراف در مصرف و از میان بردن آن، کاری حرام و کفران این نعمت به شمار می‌رود.

امام علی (ع) درباره دور ریختن اضافه آب می‌فرماید:

إِنَّ الشَّرْفَ أَمْرٌ يُبْغِضُهُ اللَّهُ ... حَتَّى صَيَّبَكَ فَضْلَ شَرَابِكَ. (۲) اسراف چیزی است که خدا آن را دشمن می‌دارد...؛ حتی دور ریختن اضافه آب.

توجه به صرفه‌جویی در مصرف آب به ویژه در سفرهای حج و عمره اهمیت بسیار دارد؛ زیرا کمبود این ماده حیاتی در سال‌های گذشته و حتی قطع شدن آب برخی از هتل‌ها،

۱- تفسیر صافی، ج ۳، ص ۱۸۷

۲- محمد بن یعقوب کلینی، فروع کافی، ج ۴، ص ۵۲.

ص: ۲۰

برای برخی از کاروان‌ها مشکلاتی پدید آورده است. از سوی دیگر استفاده بهینه از آب، موجب جلوگیری از بیماری و صرفه‌جویی در مصرف دارو و بهره‌گیری از وقت عبادت می‌شود. برخی از نکته‌های بهداشتی در این باره و پاره‌ای از شیوه‌های مصرف آب چنین گزارش می‌شوند:

یک- شست‌وشوی دست‌ها و پاها

دست‌ها در روز با وسایل گوناگونی مانند ساک، چمدان، کیف، نرده‌های پلکان، دستگیره درها، پنجره‌ها و ... برخورد می‌کنند و بی‌شک آلوده می‌شوند. از این رو، پیش از مصرف هر خوراکی یا آشامیدنی و پس از بیرون آمدن از دست‌شویی، دست‌ها را با آب و صابون باید شست. از سوی دیگر، بوی نامطبوع پاها دیگران را می‌آزارد و بنابراین، دست کم روزی یک بار پاها و جوراب‌ها را با آب و صابون باید شست. بی‌گمان، استفاده بیش از این اندازه از آب و باز کردن شیر آب به هر بهانه‌ای، اسراف به شمار می‌رود.

دو- استحمام روزانه

ص: ۲۱

زندگی و به سر بردن در هوای گرم مکه مکرمه و مدینه منوره و عرفات و منی موجب می‌شود که بدن بیش از پیش عرق کند. از این رو، زائر باید روزی یک بار به حمام برود.

برخی از افراد به دلیل تصویری نادرست در مصرف آب، برق و ... می‌گویند: «ما که پول این امور را داده‌ایم؛ پس به هر میزان که استفاده کنیم، اشکالی ندارد». برخی از آنان نیز می‌گویند: «اینجا کشور ما نیست». از این رو، بیش از اندازه مصرف می‌کنند.

باری، مصرف بیش از اندازه از نعمت‌های الهی، اسراف و از گناهان کبیره به شمار می‌رود و مال انسان با مال دیگری از این جهت متفاوت نیست و پرداختن پول آن مجوزی برای اسراف کاری نیست. این‌ها وسوسه‌های شیطنی است که حاجی یا عمره گزار را در جامه احرام بندگی، به معصیت و نافرمانی الهی گرفتار می‌کند. کسی که لباس بندگی به تن می‌کند و به رحمت الهی پناه می‌برد، همچون نگهبانی تیزبین مراقب رفتارهای روز و شب و پنهان و آشکار خود باید باشد تا مبادا به غفلت دچار و در دام شیطان و نفس اماره گرفتار شود و از جرگه «ضیوف الرحمان» بیرون رود.

سه- نوشیدن آب

هوای مکه و مدینه به‌ویژه در «زیارت‌های دوره»

ص: ۲۲

موجب تشنگی می‌شود. زائری که آمادگی چنین سفرهایی را ندارد، پس از تشنه شدن یا خشک شدن دست و صورتش، به آبخوری‌های منطقه می‌رود و آب فراوانی مصرف می‌کند که شاید پاکیزه و بهداشتی نباشد. بهترین شیوه در این زمینه که با صرفه‌جویی و بهداشت نیز سازگاری دارد، به همراه بردن یک شیشه آب سالم برای نوشیدن یا شستن دست و صورت است.

چهار- غسل مستحبی

گاهی غسل مستحبی مشکلاتی پدید می‌آورد. برای نمونه، کسی که می‌خواهد در مسجد جحفه یا شجره محرم شود، در فصل‌های سرد و در صورت ناتوانی جسمی از غسل کردن باید بپرهیزد؛ زیرا هنگام رفتن به مکه با خودروهای روباز شاید زائر به سرما خوردگی دچار شود.

(ب) برق

روایاتی که انسان را از اسراف نهی می‌کنند، اسراف در مصرف برق را نیز در برمی‌گیرند: «آن چه بیش از میانه‌روی

ص: ۲۳

باشد، اسراف است. (۱) آن چه بیش از حدّ کفاف باشد، اسراف است». (۲) بنابراین، روشن کردن ده‌ها لامپ، استفاده از چند وسیله برقی و استفاده نامناسب از کولر، از نمونه‌های روشن اسراف شمرده می‌شوند.

گاهی چهار تا شش زائر در یک اتاق جای داده می‌شوند. بنابراین، خود را با اوضاع باید هماهنگ ساخت. خاموش کردن چراغ‌ها هنگام استراحت کردن یا روشن نگاه داشتن تنها یک لامپ کوچک، افزون بر اینکه رضایت دیگر زائران را در پی خواهد داشت، از اسراف در مصرف برق جلوگیری می‌کند.

هنگامی که زائر پس از یک روز پرکار یا پس از سپری کردن چندین ساعت در زیارت دوره (۳) به هتل باز می‌گردد، با باد سرد کولر می‌خواهد خستگی‌اش را رفع کند، این کار الگوی درستی برای مصرف برق نیست. برای نمونه، هنگامی که وقوف در عرفات و منی پایان می‌یابد و زمان بازگشت به مکه معظمه برای اجرای دیگر مناسک فرامی‌رسد، زائران پس از سپری کردن راه منی به مکه، به هتل می‌روند و برخی

۱- غرر الحکم و درر الکلم، ج ۲، ص ۵۴۷

۲- همان

۳- دیدار زائران از اماکن تاریخی مکه و مدینه را زیارت دوره می‌گویند.

ص: ۲۴

از آنان پیش از هر کاری، همه چراغ‌ها را روشن می‌کنند و در زیر باد پنکه یا کولرهای گازی به استراحت می‌پردازند. اما باید دانست فضای مناسب برای استراحت با بدن گرم و عرق کرده، اتاق نیمه‌خنک است و پس از استراحت و رفع خستگی، به حمام رفت.

گاهی یک رفتار مسرفانه یا کوتاهی کردن در رعایت بهداشت، پی آمدهای ناگواری برای خود انسان یا دیگران دارد. برای نمونه دو مثال می‌زنیم:

یک- زائر خانه خدا بدون رعایت آداب بهداشتی مانند شست‌وشوی بیش از حد دست‌ها با مایع یا با افزودن بر درجه سرمایش کولر و سرد کردن اتاق، زمینه را برای سرماخوردگی خود یا هم‌اتاقی‌اش فراهم می‌کند. بیمار شدن یک فرد در چنین سفرهای گروهی، موجب ابتلا افراد فراوانی به این بیماری به ظاهر ساده می‌شود. گسترش این بیماری خسارت‌های مادی و معنوی بسیاری به حجاج می‌رساند و هزینه‌های گزافی بر آنان تحمیل می‌کند. گاهی همین بیماری ساده سبب بیماری‌های سخت‌تر و خطرناک‌تر

ص: ۲۵

در افراد کهن سال یا بیماران مزمن می‌شود و فرصت‌ها و وقت‌های گران‌بهای حاجی را که پس از سال‌ها انتظار به سرزمین وحی آمده است، از او سلب می‌کند؛ زیرا با بیمار شدن فرد، حال عبادت در او از میان می‌رود و بهره‌برداری مناسب از او سلب می‌شود.

دو- حاجی برای استحمام در هتل یا در مشاعر مقدسه مانند عرفات و منی با زیاده‌روی در مصرف آب، فرصت را از دیگران سلب می‌کند؛ چنان‌که گاهی هم‌اتاقی او برای وضو گرفتن زمان طولانی باید منتظر وی بماند و از این‌رو گاه به شرکت در نماز جماعت یا دیگر عبادات توفیق نمی‌یابد و یا موجب قطع شدن آب یا افت فشار دیگر دوش‌ها و شیرها در مشاعر می‌شود و گاهی افراد زمان طولانی برای استفاده از حمام یا دستشویی در انتظار او باید بمانند. این زیاده‌روی‌ها و معطلی‌ها سبب ناخشنودی افراد و بگومگوهای ناروا میان حجاج بیت‌الله الحرام می‌شود. رفتارهای انسان هیچ‌گاه بی‌ارتباط با کارهای دیگران نیست؛ بلکه هر کوتاهی یا زیاده‌روی او گرفتاری‌ها و ناهنجاری‌های بسیاری به دنبال می‌آورد. به راستی از دست دادن فرصت‌ها و وقت‌های ارزشمند در چنین سفر معنوی به دلیل برخی کوتاهی‌ها، برای حاجی که می‌تواند پیوسته در پرتو نور الهی، دلی سراسر نور و صفا داشته و مایه مباهات پروردگار

ص: ۲۶

عالمیان نزد فرشتگان باشد، زیان‌بار نیست؟ او با اندکی دقت و مسئولیت‌پذیری بیشتر می‌تواند در جرگه حاجیان راستین جای گیرد و بر سفره ضیافت ویژه الهی بنشیند.

ج) خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها

قرآن کریم با اشاره به حق آدمی در استفاده از غذا و آب، بر پرهیز از اسراف تأکید می‌کند: (وَ كَلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا)؛ «بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید.» (اعراف: ۳۱)

این دستور قرآنی در آموزه‌های روایی نیز دیده می‌شود: «پرخوری و اسراف در خوردن، در پیشگاه پروردگار نکوهیده است و رحمت الهی را از آدمی دور می‌سازد.» (۱) امام کاظم (ع) در این باره می‌فرماید: «اگر مردم در خوراک خویش میانه‌روی و اقتصاد را رعایت می‌کردند، بدن‌های آنها سالم و معتدل می‌گشت.» (۲) حضرت علی (ع) نیز می‌فرماید: بر شما باد رعایت میانه‌روی در مصرف غذاها؛ زیرا

۱- محمدبن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۲۹۸

۲- همان، ص ۴۹۹.

ص: ۲۷

این عمل موجب دوری از اسراف و سلامتی بدن است. (۱) زیاده‌روی در مصرف غذا، دستگاه گوارش را خسته و فرد را به بیماری‌های گوناگون دچار می‌سازد. بنابراین، انداختن سفره‌های رنگین در مهمانی‌ها و جشن‌ها و آیین‌های عروسی و بازدیدهای حج و عمره از روی چشم و هم‌چشمی یا حفظ جایگاه و شخصیت اجتماعی کاذب، از نمونه‌های آشکار اسراف و تبذیر شمرده می‌شود و پی‌آمدی جز کسالت برخی از حاضران در این نشست‌ها و سنگین شدن بار مالی صاحب مجلس نخواهد داشت. اگر چه امام صادق(ع) فرمودند: «در غذا و طعام اسراف نیست» (۲)، با درنگ در سخن ایشان، آن را به درستی باید فهمید و با برداشتی غلط آن را تجویزی برای پرخوری ندانست؛ زیرا معنای سخن ایشان این است که برآوردن نیازهای بدن با تغذیه کامل و حتی با هزینه بسیار اسراف نیست و انسان به توهم پرهیز از اسراف کاری، خود را به «سوء تغذیه» نباید دچار سازد. این معنا را با توجه به سخن دیگری از آن امام بزرگوار بهتر می‌توان دریافت:

۱- همان، ص ۵۰۶

۲- همان، ص ۵۴۰.

ص: ۲۸

همانا اسراف در چیزی است که موجب اتلاف مال گشته و به بدن ضرر برساند. (۱) پرخوری و مصرف بیش از اندازه غذا، جز خستگی و بیماری معده و برهم خوردن اعتدال عمومی بدن، پی‌آمد دیگری ندارد. (۲) نکته‌های زیر را درباره اصلاح الگوی مصرف در خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها در سفرهای حج و عمره با توجه به اهمیت بهداشت غذا و تغذیه نباید از یاد برد:

یک- زائر نباید پرخوری کند یا از رژیم (پرهیز) غذایی ویژه‌اش دست بکشد. از این رو، بی‌توجهی به غذاهای رنگین غذاخوری‌های مدینه و مکه بسیار مهم است. غذاهایی مانند مرغ به ویژه «شنیسل» یا «کنتاکی»، سالاد اولویه، همبرگر و غذاهای دارای سس و تخم‌مرغ و خوراکی‌هایی که با دست‌کاری فراوان آماده می‌شوند، بیش از دیگر غذاها

۱- همان، ج ۱، ص ۳۹۷

۲- سید مهدی موسوی، پژوهشی در اسراف یا آفت سرمایه‌ها، صص ۱۸۰-۱۸۴.

ص: ۲۹

مسموم و زیان بارند؛

دو- نوشابه‌های گازدار به دلیل وجود «کارامل» در آنها، سودمند نیستند. بنابراین، به جای استفاده بسیار از آنها، آب بطری‌های دربسته یا دوغ کم‌نمک را باید نوشید؛

سه- غذا به اندازه نیاز زائران در هتل‌ها هست و به هیچ روی از غذاهای بیرون هتل به‌ویژه خوراکی‌های دست‌فروش‌ها نباید خورد؛ چهار- برخی از زائران محترم، به انگیزه روزه گرفتن، غذای شب خود را به اتاق‌شان می‌برند تا هنگام سحر از آن استفاده کنند. این کار زمینه را برای مسمومیت‌های غذایی آنان فراهم می‌آورد. از این‌رو، زائران محترم مسئله را با مدیر کاروان‌شان در میان گذارند تا در هنگام سحر غذای گرم به آنان داده شود و چنانچه این کار شدنی نباشد، از مواد غیرپختنی سالم باید استفاده کرد؛

پنج- موز از میوه‌های رایجی است که برای زائران محترم فراهم می‌آورند و آنان در مصرف این میوه به‌ویژه موزهای کال نباید زیاده‌روی کنند؛ زیرا چنین کاری افزون بر ایجاد یبوست، حساسیت‌ها را تشدید می‌کند؛

شش- استفاده از سیب به‌ویژه هنگام گرفتار شدن به بیماری‌های تنفسی سفارش می‌شود؛ زیرا این میوه سلول‌های

ص: ۳۰

تخریب شده تنفسی را به سرعت بازسازی می‌کند؛

اگر زائری از ایران به همراه خود خوراکی آورده باشد، آن را پیش از فاسد شدن باید مصرف کند. برخی از زائران در روزهای پایانی سفر، خوراکی‌های خود را که هنگام خروج از ایران و در آیین بدرقه آنها را گرفته‌اند، از ساک‌هایشان بیرون می‌آورند و استفاده می‌کنند و حتی به دیگران نیز تعارف می‌کنند، غافل از اینکه این مواد در ساک‌ها بر اثر هوای گرم عربستان شاید فاسد شده باشند و موجب مسمومیت افراد شوند؛

هفت- بیماران قندی هنگام خوردن صبحانه، افزون بر پرهیز از پرخوری و نوشیدن نوشابه، از نوشیدن آب‌میوه‌های مصنوعی، خاکشیر و خوردن مواد شیرین به‌ویژه شکلات و شیرینی باید پرهیزند؛

هشت- کره را از برنامه غذایی روزانه خود باید حذف کرد. کسانی که از فشار یا چربی خون بالا رنج می‌برند، از مصرف غذاهای چرب یا نمک باید پرهیزند. بی‌گمان، استفاده از این مواد و باور به بی‌تأثیر بودن آنها در زائر خانه

ص: ۳۱

خدا، از نمونه‌های اسراف و توکل‌های نابه‌جا شمرده می‌شود؛

نه- الگوی مصرفی حاجیان در عرفات و منی بر پایه غذاهای ساده و آماده‌ای سامان می‌یابد که به آسانی فراهم و پخش می‌شوند. بنابراین، زائران با پرهیز از پرخوری و با اطمینان به سالم بودن آن چه می‌خورند، از غذاهای گوناگون و به‌ظاهر خوش‌مزه دست‌فروشان عرفات و منی باید چشم‌پوشند؛

ده- حاجیان هنگام غروب روز نهم ذی‌الحجه، برای وقوف به مشعرالحرام می‌روند. بنابراین، از مصرف بی‌اندازه و خارج از الگوی مصرف در عرفات باید پرهیزند و خود را دست‌کم برای دوازده ساعت وقوف آماده کنند. کم‌خوری در مواقع، مشکلی پدید نمی‌آورد، اما پرخوری و رعایت نکردن الگوی مصرف، پی‌آمدهای بدی مانند بیماری دارد. برای نمونه، برخی از زائران به دلیل نیاز مکرر به دست‌شویی‌های میان‌راهی، از کاروان جا می‌مانند و گم می‌شوند.

د) نان

اسراف در همه مواد غذایی مذموم است، اما نان ویژگی‌های دیگری دارد. نان، از غذاهای بنیادین

ص: ۳۲

خانواده‌های ایرانی به شمار می‌رود و بیشترین اسراف نیز در مصرف همین ماده غذایی صورت می‌گیرد. پیامبر گرامی اسلام درباره نان می‌فرماید:

اَكْرَمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِيهِ مَا بَيْنَ الْعَرْشِ إِلَى الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

. (۱) نان را گرامی دارید؛ زیرا از عرش تا زمین و آنچه در میان آن دو است برای به دست آوردن آن تلاش کرده‌اند.

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند

تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

هر چند مقصود از «نان» در این بیت مطلق‌روزی است، ولی می‌توان مصداق بارز آن را «نانی» دانست که مایه برکت سفره هر ایرانی است.

بنابراین، برای جلوگیری از اسراف نان، بهتر است از آن به اندازه نیاز مصرف کنیم و از پایمال کردن بسته‌های سالم نان خودداری کرد. همچنین مناسب است که زائران در

۱- شیخ عباس قمی، سفینه البحار، ج ۱، ص ۶۱۵.

ص: ۳۳

سفرهای حج و عمره از گرفتن نان اضافه به‌ویژه بردن آن به اتاق‌های هتل پرهیزند. برخی از زائران به سبب دیر رسیدن به صبحانه، از مسئول تدارکات کاروان یا رستوران هتل مقداری غذا می‌گیرند و آنها را به اتاق‌های خود می‌برند که در بیشتر وقت‌ها، همه نان را نمی‌خورند و از این رو، بخش فراوانی از دورریختنی‌های پایان اقامت زائران، نان خشک یا نان مانده در یخچال‌هاست. نان خشک و مصرف ناشدنی را برای کار مناسب دیگری باید استفاده کرد.

دعای زیر از پیامبر گرامی اسلام(ص) اهمیت و ارزش نان را برای حیات بشری نشان می‌دهد:
 بار خدایا! برای ما در نان برکت ده و میان ما و نان جدایی مینداز! که اگر نان نباشد، روزه نمی‌گیریم و نماز به پا نخواهیم داشت و فرایض پروردگارمان را ادا نخواهیم کرد. (۱)

ه پوشاک

لباس مایه زینت و آراستگی انسان است و اگر به طور مناسب و هماهنگ با شأن و جایگاه فرد گزینش شود، حافظ شأن و مقام او خواهد بود. امام صادق(ع) خطاب به یکی از شیعیانش فرمود: «لباس بپوش و آن را مایه آراستگی خود

ص: ۳۴

قرار ده. همانا خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد و توجه داشته باش که لباس تو از حلال باشد». (۱) امام صادق(ع) همچنین می‌فرماید: «لباس بیرون را که با آن در اجتماع حاضر می‌شوی، لباس خانه‌ات قرار نده». داشتن لباس به اندازه نیاز موجب ماندگاری بیشتر آن می‌شود، اما استفاده نابجا از آن، نمونه‌ای از هدر دادن و اسراف است. پیامبر اکرم(ص) و بیشتر امامان معصوم: با توجه به وضع عمومی مردم و برای هم‌دردی با محرومان یا زهدورزی، لباس‌های ساده و گاه خشن می‌پوشیدند، اما به هر روی، پوشیدن لباس‌های لطیف و زیبا از دید اسلام ناپسند نیست. گفته‌اند که امام رضا(ع) لباس‌های خشن می‌پوشیدند، اما هنگام برخورد با مردم از لباس‌های زیبا و لطیف استفاده می‌کردند. (۲) آن حضرت با این شیوه به مبارزه عملی با «رهبانیت» و «عزلت‌طلبی» در آن زمان می‌پرداخت. بنابراین، وضع عمومی

۱- الفروع الکافی، ج ۶، ص ۴۴۲، ح ۷

۲- وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۷۶، ح ۳.

ص: ۳۵

مردم را در انتخاب گونه لباس باید در نظر آورد.

به رغم اینکه بسیاری از خانواده‌ها در تأمین نیازهای حیاتی خود ناتوانند و گاه در فقر و محرومیت به سر می‌برند و شمار فراوانی از دانش‌آموزان کشور به‌ویژه در روستاها حتی کفش و لباس درخوری برای رفتن به مدرسه ندارند، برخی از خانواده‌ها در مسئله پوشش به اسراف و تبذیر می‌پردازند. بخشی از سفر معنوی حج این افراد برای خرید لباس‌های رنگارنگ از فروشگاه‌های ویژه صرف می‌شود؛ زیرا آنان از سر چشم و هم‌چشمی یا تقلید از مُیدهای غربی، لباس‌های گران‌فروانی می‌خرند و پیش از استفاده کامل از یک لباس، آن را کنار می‌گذارند و برای مجلس و مهمانی دیگر، لباس تازه‌ای فراهم می‌آورند. گویی پوشیدن لباس وصله‌دار، زشت و ناپسند است، اما استفاده کامل از لباس حتی لباس رفو شده، از دید فرهنگ اسلامی، قدرشناسی نعمت و با میانه‌روی و صرفه‌جویی در زندگی سازگار است. در زندگی امام صادق(ع) آمده است که یکی از شیعیان امام صادق(ع) نزد آن حضرت رفت و با دیدن پیراهن وصله‌دار ایشان به آن امام خیره و از چنین پوششی، شگفت‌زده شد. امام علت خیره شدن او را پرسید. وی گفت: به پینه‌گریبان شما می‌نگرم. امام فرمود: این کتاب را بردار و مطلبی از آن بخوان. آن مرد کتاب پیش روی آن حضرت را برداشت و در آن نظر افکند و این نوشته را در آن دید:

ص: ۳۶

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ وَلَا مَالَ لِمَنْ لَا تَقْدِيرَ لَهُ وَلَا جَدِيدَ لِمَنْ لَا خَلْقَ لَهُ

۱) کسی که حیا ندارد ایمان ندارد و کسی که در معاش خود تقدیر و برنامه ندارد از ثروت بی بهره است و کسی که از کهنه استفاده ننماید، نو و جدیدی برای او نمی ماند.

البته داشتن لباس های بسیار و استفاده از هر یک از آنها در جای مناسب آن، از نمونه های اسراف نیست؛ یعنی انسان برای هر یک از زمان های اشتغالش به کار یا استراحت، تفریح و شرکتش در جشن ها و مهمانی ها یا مجالس عزاداری، لباس ویژه ای می تواند داشته باشد. «یکی از شیعیان امام کاظم (ع) به آن حضرت گفت: مردی ده پیراهن دارد. آیا این کار او اسراف است؟ حضرت فرمود: نه؛ زیرا این کار روشی برای استفاده و بهره برداری بیشتر از لباس ها و موجب ماندگاری آنها است. اگر لباسی که با آن آبرو و شخصیت خود را حفظ می کنی [مانند لباس شرکت در

۱- همان، ح ۲.

ص: ۳۷

مجالس عمومی]، در جاهای کثیف و آلوده پوشی، به اسراف دچار شده‌ای.» (۱) امام صادق (ع) نیز در این باره می‌فرماید: «اسراف این است که جامه حفظ آبرویت را در وقت عادی پوشی.» (۲) - بنابراین، دو چیز در زمینه پوشاک ممنوع و از نمونه‌های اسراف شمرده شده است:

یک- اینکه انسان از حدّ خویش فراتر رود و برای خود و خانواده‌اش پوشاکی بخرد که از چارچوب شأن و جایگاه اجتماعی یا اقتصادی او بیرون است؛

دو- اینکه با استفاده بی‌اندازه و نامنظم از پوشاک خود، زمینه کهنگی زودرس آنها را فراهم آورد. (۳) - نکته‌های زیر را درباره پوشاک و پوشش در سفر معنوی حج نباید فراموش کرد:

یک- عوض کردن ملحفه‌ها کار نیکویی است، اما در بسیاری از اوقات با تمیز نگه داشتن آنها، از شمار تعویض‌ها می‌توان کاست؛ دو- استفاده از وسایل شخصی به‌ویژه حوله، لباس،

۱- محمد بن حسن طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۹۸

۲- وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۲، ح ۳

۳- پژوهشی در اسراف یا آفت سرمایه‌ها، ص ۱۸۷.

ص: ۳۸

شانه، روسری و چادر و پرهیز از دادن آنها به دیگران و نپوشیدن لباس‌های نو پیش از شستن آنها؛ اهمیت فراوانی دارد؛ سه- شستن و تمیز نگه داشتن لباس‌ها، فرد را از شست‌وشوهای چندباره و خریدهای غیرضروری در سفر حج و زیارت بی‌نیاز می‌کند.

(و) تشریفات

امروزه بسیاری از درآمدهای اشخاص و خانواده‌ها برای امور تشریفاتی هزینه می‌شود که پایه و اساسی جز چشم و هم‌چشمی ندارد. برخی از افراد نیز از سر تفاخر و خودنمایی بر گستره سفره خود می‌افزایند. رسول الله (ص) در نکوهش این کار می‌فرماید: هر کس، از سر ریا و خودنمایی، سفره بگستراند و اطعام نماید، خداوند، مثل همان طعام، از غذای چرکین جهنم به او بخوراند و همان طعام را به صورت آتشی در درون او قرار دهد تا این که میان

ص: ۳۹

مردم، داوری نماید. (۱) چنین پذیرایی‌ها در آیین‌های عزا و عروسی و شادمانی بسیار دیده می‌شود. البته اسلام به ولیمه دادن برای عروسی، به دنیا آمدن فرزند، بازگشت از سفر زیارتی، خرید خانه و ... سفارش، اما برای آن نیز اندازه‌ای معین می‌کند. رسول گرامی اسلام (ص) می‌فرماید:

دادن ولیمه، روز اول، حق و به جا است، روز دوم خوب است و بیش از آن، ریاکاری و خودنمایی است. (۲) مبدا حاجی برای عمل به مستحب؛ یعنی دادن ولیمه از حرام شرعی سر در آورد و به معصیت دچار شود. انگیزه او - ان شاء الله - عمل کردن به مستحب و کسب رضای الهی است، اما چنانچه برخی از انگیزه‌های دیگر مانند تفاخر، ریا و ... در او تأثیر بگذارند، از اسراف و حرام شرعی سر در خواهد آورد. بیچاره انسانی که بسیار تلاش کرده و پس از سالیانی برای رفتن به سفر حج توفیق یافته و در میقات جامه احرام به تن کرده و به خدای خود لبیک گفته، اما به چنین خطاها و گناهان دچار شده است. اگر او به دور و برش نگاهی بیاندازد و شیوه زندگی همسایگان و بستگان خود را

۱- محمد بن علی بابویه قمی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۲۸۶

۲- احمد بن خالد برقی، المحاسن، ج ۲، ص ۶۱۸.

ص: ۴۰

به خوبی بنگرد و درماندگی افراد نیازمند را در تأمین خوراک و پوشاک یا هزینه تحصیلی و ازدواج فرزندان یا پرداخت بدهی‌هایشان ببیند و بداند که آنان برای تأمین نیازهای ضروری‌شان به هر کاری دست می‌زنند و سرانجام از زندان سر درمی‌آورند، از ریخت و پاش دوری می‌کند و این سنت الهی و این عمل مستحب را با گروه اندکی برگزار خواهد کرد و به جای برپایی مجالسی با حضور چندصد نفر، هزینه‌های آنها را برای برآوردن نیازهای محرومان یا فراهم کردن زمینه اشتغال یا ازدواج‌شان خواهد پرداخت. به طور متوسط هشتصد هزار نفر در سال به سفر عمره و حج تمتع می‌روند؛ چنانچه پانصد هزار نفر از آنان مجالس ولیمه با حضور چند صد نفر برگزار کنند، سالیانه برای برپایی این مجالس مبالغ هنگفتی صرف می‌شود. اگر چنین مجالسی تا اندازه‌ای ساده‌تر برگزار شود، بسیاری از هزینه‌های اضافی کاسته می‌شود.

شاید کسی بگوید: «ای بابا! با حرف مردم چه کنیم؟ فردا هزار حرف برای ما درمی‌آورند». باری، خشنود کردن همه

ص: ۴۱

مردم هیچ‌گاه شدنی نیست و مردم به هر روی «حرف خواهند زد». انسان با خدای خود باید داد و ستد کند و به دنبال کسب رضای او باشد و البته دلیل کارش را نیز به مردم بگوید. امام علی (ع) می‌فرماید:

کسی که میان خود و خدا اصلاح کند، خداوند میان او و مردم را اصلاح خواهد کرد و کسی که امور آخرت را اصلاح کند، خدا امور دنیای او را اصلاح خواهد کرد و کسی که از درون جان، واعظی دارد، خدا را بر او حافظی است. (۱) اگر انسان رضای خدا را به دست آورد، مردم نیز از او راضی خواهند شد. این هزینه‌ها را برای ازدواج، تحصیل یا رفع مشکل یک جوان می‌توان پرداخت. پیش‌گامی آدمی در این کارها چه مشکلی پدید می‌آورد؟ چنین کارهایی راه را برای دیگران نیز هموار می‌کند.

لیبک‌گویان راستین در همه رفتارهایشان تنها دعوت حضرت رب العالمین را پاسخ می‌دهند و تنها به او لیبک می‌گویند نه به وساوس شیطانی و هوای نفسانی.

۱- امام علی ۷: «مَنْ أَصْلَحَ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ أَصْلَحَ أَمْرَ آخِرَتِهِ أَصْلَحَ اللَّهُ لَهُ أَمْرَ دُنْيَاهُ وَمَنْ كَانَ لَهُ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظُ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ». نهج البلاغه، کلمات قصار، کلمه ۸۹.

ص: ۴۲

اعجاز زائران ایرانی

«آنها دو تن را نه تن میکنند». این جمله، آگهی تبلیغاتی نیست و درباره دانه‌درشتهای اقتصادی، پیمان‌کاران، سرمایه‌گذاران، کارآفرینان، کارخانهداران، بانکداران، تاجران، پزشکان تغذیه و حتی کشاورزان سخن نمی‌گوید.

این جمله درباره «معجزه حجاج ایرانی» است که می‌توانند وزن بار هواپیما را در سفری دور و دراز، چهار یا پنج برابر کنند و میزبانان نامهربان خود را در برابر رفتار ناشایست و تحقیرآمیز و بهانه‌های «بنی‌اسرائیلی» شان، با ارزش‌های ایرانی بنوازند، جنسهای کم‌ارزش (بنجل) چینی و عربی را از بازارهای مکاره عربستان بخرند و پی‌آمد سفری معنوی را در قالب جعبه‌های لوازم آرایش، اتو، سشوار، جاروبرقی، کف شور بخار، پارچه، دوربین‌های عکاسی، فیلم‌برداری، پنکه، عطر، دارو، چای و ... به آشنایان خود هدیه دهند تا عربان و حاجیان دیگر کشورها آنان را که چمدانهای شکم برآمده و سنگین سوغاتیهای نخواستنی را نفس‌نفس زنان روی زمین می‌کشند، به یک‌دیگر نشان

ص: ۴۳

دهند و به آنان پوزخند بزنند: «آنها را ببینید! ایرانیاندا!»

هر ایرانی افزون بر حدود ۲۶۰ دلار هزینه‌های ثابتی که به دولت عربستان میپردازد، نزدیک به ۵۵۰ دلار از بازارهای این کشور خرید میکند؛ یعنی درآمدزایی هر زائر ایرانی برای این کشور بیش از هشتصد دلار است که با توجه به سفر هشتصد هزار زائر ایرانی در هر سال برای حج تمتع و عمره به عربستان، سالانه بیش از هفتصد میلیون دلار ارز از ایران بیرون می‌رود و دست کم پانصد میلیون دلار از آن در خریدهای غیر ضروری صرف می‌شود که حتی با اندکی از آن برق یا آب تصفیه شده یا امکانات بهداشتی یا آموزشی را به روستایی پرت در ایران می‌توان رساند یا زمینه را برای آزادی برخی از بدهکاران مالی از زندان فراهم کرد یا هزینه درمان را به شماری از بیماران نیازمند پرداخت یا نان شبی برای خانواده‌های عضو «کمیته امداد» و بهزیستی خرید.

آیا صرف پرداخت این هزینه‌ها برای خرید سوغات از نمونه‌های اسراف نیست؟

حضرت امام راحل در رهنمودی حکیمانه به حجاج چنین سفارش می‌کند:

کسانی که به عنوان سوغات، مصارف ناروا می‌نمایند یا

ص: ۴۴

تشریفات و مهمانی‌های خارج از رویه در وقت برگشت از حج می‌نمایند مقتضی است این نحو هزینه‌ها را صرف احتیاج برادران و خواهران علیل و مستمند خود نمایند که خداوند تعالی به آنان اجر و برکت عنایت فرماید. (۱) ایشان درباره کاهش تشریفات و هزینه‌های گراف و ناسازگار با فلسفه حج می‌فرمایند:

کالاهایی که در حجاز به حجاج محترم عرضه می‌شود، آنچه مربوط به آمریکای مخالف با آرمان‌های اسلامی و اساساً مخالف با اسلام است، خریداری آنها کمک به دشمنان اسلام است و ترویج باطل است و از آنها باید احتراز شود. (۲) بر پایه این فرمایش حضرت امام، هیچ‌گاه با خرید کالاهایی که مانند آنها را در ایران اسلامی می‌توان به دست

۱- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۶۳. بخشی از پیام امام خمینی درباره وظیفه حاجیان (۲۹/۶/۵۸)

۲- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۹۷. بخشی از پیام امام خمینی به زائران بیت الله الحرام (۱۶/۵/۶۵).

ص: ۴۵

آورد، به دشمنان نباید کمک کرد. این دشمن گاه «امریکا» و زمانی کشورهای دیگر است که برنامه‌هایشان با آرمان‌ها و هدف‌های اسلام و انقلاب ناسازگار می‌نماید.

دل‌مردگی‌ها، افزون شدن تعلقات دنیوی، درگیری‌های ذهنی و از میان رفتن حال عبادت و فرصت‌های زرین معنوی، از پی آمده‌های بد رفتن به بازار است. حاجی پس از سالیان درازی انتظار، چنین فرصت و غنیمتی به دست می‌آورد و می‌تواند با جدایی از تعلقات دنیایی در دادوستد با خدا در این بازار معنوی، بهترین چیزها را برای خود و جامعه‌اش به ارمغان بیاورد، اما صد افسوس که او این وقت گران‌بها را در تماشای ویتترین مغازه‌ها و پرسه‌زدن در بازارها از کف می‌دهد؛ زیرا هنگامی که خسته و کوفته از بازار بازمی‌گردد حالی برای رفتن به مسجدالحرام یا مسجدالنبی ندارد و حتی نمازش را با شتاب و کسالت می‌خواند و اگر تا پاسی از شب به خرید کالا- سرگرم باشد، از تهجد و شب‌زنده‌داری یا شرکت در نماز صبح باز می‌ماند و چنانچه برخی از کالاها یا لباس‌هایی که خریده است مناسب نباشد، باید برای تعویض آنها دوباره به مراکز خرید برود. اگر خرید او با نماز جماعت هم‌زمان شود، او را با آن کالاها به مسجدالحرام راه نمی‌دهند و اگر بیرون مسجد بماند، دیگران

ص: ۴۶

می‌گویند که این ایرانی‌ها مجوسی‌اند و نماز نمی‌خوانند و افزون بر این بدبینی‌ها به زائران ایرانی، هزار مصیبت دیگر پیش خواهد آمد.

شاید کسی پرسد آیا خریدن سوغات مستحب نیست؟ اگر خریدنش این دردها را دارد، نخردن آن هم موجب شرمساری زائر نزد فرزندان و بستگانش می‌شود؛ پس چه باید کرد؟

خریدن سوغات مستحب است و بزرگان دین نیز در احادیثی بر آن تأکید کرده‌اند، اما به راستی شیوه‌های بهتری برای این کار نمی‌توان اندیشید که بسیاری از این آسیب‌ها پدید نیاید؟ با آسان‌گیری و کنار گذاردن برخی از تکلفات، خرید سوغات را نیز به عبادتی دیگر می‌توان بدل کرد. برای نمونه، چیزهای کوچک‌تر و مناسب‌تر مانند عطر، تسبیح، سجاده و چادر نماز می‌توان خرید. زائر همچنین باید در وقت مناسبی به بازار برود تا آسیبی به عبادات او نرسد و موجب بدبینی دیگران مسلمانان نشود. برای نمونه، صبح یا ظهر پس از بازگشت از حرم، هنگام رفتن به هتل و زمان‌هایی جز

ص: ۴۷

هنگام برپایی نمازهای جماعت، می‌تواند به بازار برود.

(ز) اسراف در استفاده از وسایل

تاکنون فراوان دیده‌ایم که برخی از افراد از کالاهای گران‌بها استفاده می‌کنند، اما آن کالاها پس از زمان کوتاهی قابل استفاده نیستند. برخی از افراد نیز با استفاده درست از کالاها، چند برابر دیگران از آنها بهره می‌گیرند. برای نمونه، یکی لباس را در یک یا دو ماه پاره و بی‌مصرف می‌کند و دیگری لباسش را چند سال می‌پوشد.

اگر کسی لباس بیرونی‌اش را در خانه یا محیط کار خود بپوشد سریع‌تر کثیف می‌شود و بر اثر شست‌وشوی مکرر دیگر از آن نمی‌توان استفاده کرد. بنابراین، برای محیط کار یا منزل لباس‌های مناسب‌تر، راحت‌تر و ارزان‌تر می‌توان خرید. این نکته‌ای است که کوتاهی کردن درباره آن، انسان را به اسراف می‌کشاند. امام صادق(ع) در این باره می‌فرمایند:

کمترین اندازه اسراف این است که لباس بیرون‌ت را لباس خانه [و] دم‌دستی قرار دهی و ته‌مانده ظرفت را دور بریزی و ... (۱)

همچنین پاکیزه نگه‌داشتن لباس‌ها بر عمر آن می‌افزاید و از اسراف در آب و برق و استهلاک دستگاه لباس‌شویی و

۱- محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۴۶۲، ح ۴۹۸؛ به نقل از اصول کافی، ج ۴، ص ۵۶.

ص: ۴۸

مصرف مواد شوینده جلوگیری می‌کند.

حاجی هنگام سفر و پیش و پس از سفر، باید در استفاده از پوشاک، وسایل همراه و وسایلی که در هتل می‌گذارد، دقت کند. روشن گذاشتن پیوسته کولر با دور تند، حتی زمانی که کسی در اتاق نیست، راه رفتن با کفش بیرون روی فرش یا موکت اتاق، ریختن مواد غذایی روی فرش یا ملحفه، افزودن درجه سرمایش یخچال و ... از چیزهایی به شمار می‌روند که غفلت از آنها می‌تواند انسان را به گناه و دوری از رحمت پروردگار سوق دهد.

(ج) اسراف در وقت (مدیریت زمان)

وقت، از گران‌مایه‌ترین سرمایه‌هایی است که خدای سبحان به انسان عطا کرده است، اما بیشتر افراد ارزش این سرمایه را نمی‌شناسند و آن را ارزان می‌فروشند و از عمر گران‌بهای خود بهره‌ای نمی‌برند و در پایان عمرشان انگشت حسرت به دندان می‌گزند و جز افسوس چیز دیگری برایشان نمی‌ماند. امیر بیان، امام علی (ع) در کلامی گهربار در این باره، چنین هشدار می‌دهد:

ص: ۴۹

ای مردم! اینک، اینک! [زمان حال را مغتنم شمارید] پیش از آنکه پشیمان شوید و پیش از آنکه هر کسی گوید: «دریغا بر آنچه در حضور خدا کوتاهی ورزیدم و بی‌تردید من از ریشخندکنندگان بودم» یا گوید: «اگر خدا هدایت‌م می‌کرد، هر آینه از پرهیزگاران بودم» یا چون عذاب را ببیند، گوید: «کاش مرا برگشتی بود تا از نیکوکاران باشم». (۱) البته در این میان افراد اندکی هستند که قدر این سرمایه گران‌بها را شناخته‌اند و به رغم عمر کوتاهشان آثار و برکات فراوان از خود بر جای گذاشته‌اند. خداوند به برخی از اوقات فضیلتی ویژه داده و آنها را از رحمت خود سرشار کرده است، مانند ایام حج یا ماه رمضان که بندگان به ضیافت (مهمانی) خدا بار می‌یابند و از کرامت خاص برخوردار می‌شوند. برای حاجی که پس از سال‌ها، به تشریف به بیت الله الحرام توفیق می‌یابد، بهترین فرصت پیش می‌آید تا به ضیافت الهی در حریم حرم یار راه یابد و از گناهان ایمن شود. در این زمان و مکان پربرکت حاجی از

۱- امام علی ۷: «الآن الآن من قَبْلِ النَّدَمِ وَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْبَ رَبِّي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ».

ص: ۵۰

این فرصت زرین چگونه بهره می‌برد؟ زمانی که هر لحظه‌اش بر همه اوقات شرافت دارد و در آن بهترین سرمایه‌های معنوی را می‌توان به دست آورد. یعنی هنگام محرم شدن و لبیک گفتن، هنگام طواف کردن و نماز خواندن، هنگام وقوف در عرفات و مشعر و منا و قبل و بعد از اعمال در کنار بیت الله الحرام در مکه مکرمه و گفتن هر سبحان الله در آنجا، با انفاق مالیات کوفه و بصره برابری می‌کند. (۱) ای حاجی! آیا برای این بهترین فصل عمر برنامه‌ریزی کرده‌ای تا در روز حسرت، انگشت به دندان نگیری و غصه نخوری؟! امام علی (ع) می‌فرماید: «هرگاه فرصتی دست داد آن را شکار کنید، زیرا از دست دادن فرصت مایه اندوه است». (۲) انس گرفتن حاجی به نماز و قرآن، خلوت کردنش با معبود، تفکر و تدبرش در آیات الهی و یافتن پاسخ‌هایی

۱- محمد بن علی بن بابویه قمی، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۴۶، ح ۹۵

۲- میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۵۸۴.

ص: ۵۱

برای اینکه او کیست، از کجا آمده و آمدنش برای چه بوده است، برنامه کاری وی را باید فرا بگیرد و شاید غفلت و بی‌برنامگی، او را به اسراف در این سرمایه و نعمت بزرگ الهی دچار سازد.

افسوس که برخی از حاجیان به دلیل نداشتن برنامه دقیق، به غفلت دچار می‌شوند و اوقات شریف را به گپ‌زدن و گفت‌وگوهایی درباره مسائل کم‌ارزش می‌پردازند. برخی از زائران نیز بسیاری از اوقات خود را به تماشای تلویزیون و پاره‌ای از برنامه‌های کم‌ارزش یا «ضد ارزش» می‌پردازند.

حاجی می‌تواند با مشورت با افراد باتجربه مانند روحانی کاروان، بهترین اوقات را برای تشریف به حرم برگزیند. برای نمونه، پس از نماز که شمار فراوانی از زائران برای سوارشدن به اتوبوس‌ها ازدحام می‌کنند، با حضور بیشتر در حرم به عبادت و تلاوت قرآن و دیگر برنامه‌های سودمند می‌توان پرداخت یا در اتوبوس به تلاوت قرآن یا ذکر خدا سرگرم بود و این‌چنین دل و جان را با یاد خدا می‌تواند صیقل بدهد.

ط) وسیله نقلیه

بر پایه روایت‌های اسلامی، داشتن مرکب خوب و راهوار از سعادت انسان شمرده می‌شود. یکی از مصادیق اسراف استفاده نادرست از وسیله نقلیه است. در این میان آنچه که اهمیت دارد

ص: ۵۲

در نظر گرفتن مقام و شأن اجتماعی شخص با وسیله‌ای است که از آن استفاده می‌کند. امام صادق(ع) می‌فرماید:

آیا گمان داری به خاطر داشتن مال فراوان کسی مجاز است اسبی را به ده هزار درهم بخرد، در حالی که اسب بیست درهمی او را کفایت می‌کند؟ مگر نه این است که خداوند فرموده: اسراف نکنید که خدا اسراف‌کنندگان را دوست ندارد! (۱) کسی که با یک خودروی داخلی، نیازش برآورده می‌شود، آیا می‌تواند خودروهای گران‌بهای خارجی بخرد؟ اگر با یک یا دو خودرو یا با یک مینی‌بوس آیین بدرقه یا استقبال را بتوان به انجام رساند، آیا راه انداختن خودروهای شخصی بسیار اسراف نیست؟ این منظره چه تصویری برای دیگر زائران و مشایعت‌کنندگان می‌سازد!

۱- تفسیر عیاشی، ج ۳، ص ۱۳.

ص: ۵۳

یکی از زشت‌ترین و معصیت‌بارترین نمونه‌های اسراف، زیاده‌روی در استفاده یا از میان بردن «بیت‌المال» مسلمانان

ص: ۵۴

است. امیرالمؤمنین (ع) در نامه‌ای راه‌گشا در این باره به یکی از کارگزاران خود می‌فرماید:

تو در این مالیاتی که می‌گیری، حقّ معینی داری و با فقرا و مستمندان شریک هستی. ما حقّ تو را خواهیم داد و تو نیز حقّ آنان را بپرداز و اگر چنین نکنی از کسانی به شمار خواهی رفت که بیشترین دشمن را در قیامت داراست و وای بر کسی که دشمن او در نزد خداوند، فقیران و نیازمندان و درخواست‌کننده‌ها و پس‌خوردگان از حقوق خویش و ضرردها و در راه مانده‌ها باشند ... همانا بزرگ‌ترین خیانت، خیانت به اّمّت و زشت‌ترین ناخالصی‌ها، ناخالصی پیشوایان و کارگزاران امور است. (۱) پاس‌داری انسان از اموال عمومی و بیت‌المال، نشانه فرهنگ بالا و تعهد او و بی‌توجهی به مسائل حفاظتی و نگهداری از اموال بیت‌المال یا استفاده شخصی از آنها، نشانه بی‌تعهدی و کم‌رشدی وی است.

پای‌بندی افراد جامعه به حفاظت از بیت‌المال، باید بیش از دقت و توجهشان به نگاه‌داری اموال شخصی باشد. در این راستا، دولت اسلامی و سازمان «حج و زیارت» با وضع کردن قانون‌های شدید و گرفتن تعهدات محکم و با نظارت

۱- نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، نامه ۲۶.

ص: ۵۵

دقیق، از فرسایش بیت‌المال باید جلوگیری کند و از سپردن آن به دست افراد ناآگاه و مسئولیت‌ناپذیر بپرهیزد. این سخن به هیچ روی به معنای سخت‌گیری و ایجاد محدودیت در استفاده درست و به جا از بیت‌المال نیست؛ بلکه تضمینی برای نگاهبانی اموال عمومی در برابر دستبرد خائنان به شمار می‌رود. باری، پایه همه طرح‌ها و برنامه‌ها در این باره، آگاهی و توجه بیشتر مردم به‌ویژه کارمندان اداره‌ها و نهادهای مرتبط با زائران به بهره‌گیری درست از اموال عمومی است. جامعه باید بپذیرد که بی‌توجهی به این اموال رفتاری ضدّ اسلامی و ملی و با معیارهای حکومت علوی ناسازگار است و در خور سازمان‌ها و نهادهای انقلابی و دولتی به‌ویژه بخش‌های مرتبط با سفرهای معنوی نیست.

چرا وسایل و لوازم نهادهای دولتی در زمان اندکی فرسوده می‌شوند و مسئولان پیوسته ابزار تازه درخواست می‌کنند؟ گاهی اسراف در بیت‌المال نمونه‌ای از اتلاف و تبذیر شمرده می‌شود؛ همچنان‌که گاهی بهره‌برداری از آن، تجاوز

ص: ۵۶

از حدّ عرفی و جایگاه اجتماعی به شمار می‌رود. برای نمونه، رئیس بخشی از نهادهای وابسته به سفرهای معنوی، برای دفتر کارش به وسایلی نیاز دارد که بنابر ویژگی‌های آن کار، چارچوپ ویژه‌ای برای آنها تعیین شده است. بیرون رفتن از این چارچوب و فراهم کردن محیطی تشریفاتی و «لوکس» فراتر از آن، اسراف و خیانت در اموال عمومی شمرده می‌شود.

همچنین، هزینه همایش‌ها و نشست‌هایی که به مناسبت‌های گوناگون در گوشه و کنار کشور و حتی خارج از کشور و در مدینه و مکه و دیگر شهرهای زیارتی برگزار می‌شوند، حدّ معین و مقبولی دارد که گذشتن از آن، موجب اسراف و تبذیر می‌شود و افزون بر این، زمینه را برای بدبینی مردم و زائران به مسئولان فراهم می‌آورد و غضب خداوند را نیز در پی دارد. این کار، همچنین نشست‌ها را از دست‌یابی کامل به هدف‌های معنوی‌شان دور خواهد کرد.

علی(ع) درباره اهمیت بیت‌المال و اموال عمومی جامعه در دورانی که بر کرسی خلافت نشستند، مطالب شایسته‌ای فرمودند که برخی از آنها چنین گزارش می‌شود:

یک- آن حضرت به درخواست عبدالله بن زمعه، یکی از اصحابش، برای گرفتن سهم بیشتری از بیت‌المال پاسخ

ص: ۵۷

دادند: «این مال نه از آن توست نه از آن من، بلکه غنیمت مسلمین است». (۱) دو-ایشان به برخی از کارگزارانشان نوشتند: نوک قلم‌هایتان را ریز کنید، سطور را به هم نزدیک کنید، کلمات زیادی را نسبت به من [در نوشتن گزارش] حذف کنید، محتوا و مفهوم اصلی را بیان کنید، از زیاد نوشتن پرهیزید! به درستی که اموال مسلمین قبول ضرر نمی‌کند. (۲) سه-همچنین فرمودند: «همانا بالاترین خیانت، خیانت به مردم است». (۳) اسراف در اموال عمومی و بیت‌المال به چند شکل متصور می‌شود: اول-زیاده‌روی در مصرف و استفاده از اموال عمومی و بی‌توجهی و بی‌دقتی به آن؛

۱- نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، خطبه ۲۳۲

۲- محمدباقر محمودی، نهج السعاده، ج ۴، نامه ۱۲، ص ۳۰

۳- نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، نامه ۲۶.

ص: ۵۸

دوم- سودجویی شخصی و خانوادگی از اموال عمومی؛

استفاده شخصی از اموال عمومی افزون بر اسراف، خیانت و کاری حرام به شمار می‌رود. سیره عملی علی (ع) در استفاده از بیت‌المال بهترین دلیل بر این مطلب است. آن حضرت در هر جمعه بعد از جارو کردن کف خزانه، دو رکعت نماز می‌خواند و خدا را سپاس می‌گفت و به آن نماز می‌فرمود: «ای نماز شهادت بده که از اموال مسلمین چیزی برای خود نگه نداشتم». (۱) هنگامی که طلحه و زبیر برای کاری شخصی در مرکز بیت‌المال نزد آن حضرت رفتند، او چراغ پیش رویش را خاموش کرد و دستور داد که چراغ دیگری از منزل بیاورند. آن دو درباره علت این کار پرسیدند. آن حضرت فرمود:

كَانَ زَيْتُهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ، لَا يَتَّبِعِي أَنْ تُصَاحِبَكُمُ فِي ضَوْئِهِ

(۲) روغن این چراغ از بیت‌المال بود سزاوار نبود در نورش با شما صحبت کنم.

۱- حسام الدین متقی هندی، کنز العمال، ج، ص ۱۸۳

۲- شرح احقاق الحق، ج ۸، ص ۵۳۹.

ص: ۵۹

کتاب‌نامه

- * قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، دارالقرآن الکریم، قم، ۱۳۷۳ ش.
- * سیدرضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.
- * صبحی صالح، نهج البلاغه، قم، انتشارات هجرت، ۱۳۹۵.
- ابن بابویه قمی، محمد بن علی، الخصال، انتشارات جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۳ ق.
- ابن بابویه قمی، محمد بن علی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، قم، منشورات الرضی، ۱۳۶۸.
- امام خمینی، صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (قدس سره).
- برقی، احمد بن خالد، المحاسن، قم، المجمع العالمی لاهل البيت (ع) ۱۴۱۳ ه. ق.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم،

ص: ۶۰

- ترجمه سید جمال الدین حسینی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، چاپ اسلامی، چاپ ششم، ۱۴۰۲ ق.
- حسینی، سید نعمت الله، مردان علم در میدان عمل، ناشر، ۱۳۷۱.
- حکیمی، محمدرضا، الحیاء.
- راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، دفتر نشر کتاب، ۱۴۰۴ ق.
- رزاقی، ابراهیم، الگوی مصرف و تهاجم فرهنگی.
- شوشتری، نورالله، احقاق الحق، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، قم.
- الشیخ محمودی، نهج السعاده، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بی تا.
- طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، قم، منشورات شریف رضی، بی تا.
- طوسی، محمد بن حسن، امالی، قم، دارالثقافه، ۱۴۱۴ ق.
- عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، تهران، المکتبه العلمیه الاسلامیه.
- فروم، اریک، انسان برای خویشتن، ترجمه اکبر تبریزی.
- فیض کاشانی، محمد محسن، تفسیر صافی، تهران، صدر، ۱۴۱۵ ق.
- قمی، شیخ عباس، سفینه البحار، بیروت، دارالاسوه، ۱۴۱۴ ق.
- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول الکافی، تهران، دارالکتب

ص: ۶۱

الاسلامیه، ۱۳۶۵.

، فروع الکافی، بیروت، دارالاضواء، (بی تا).

متقی هندی، حسام الدین، کنز العمال، چاپ بیروت.

مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲.

محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه محمد رضا شفیعی، قم، دارالحدیث، بی تا.

مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۹.

موسوی، سید مهدی، پژوهشی در اسراف یا آفت سرمایه‌ها، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیت های گسترده مرکز :

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۰۲۴۵۲۳۵)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

